



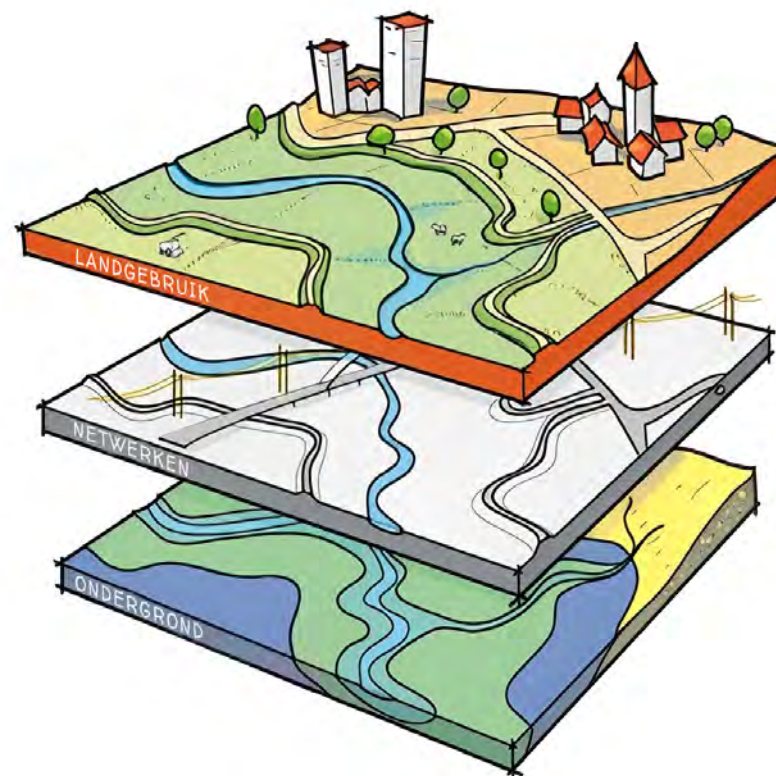
Water en Bodem Sturend

Uitgewerkte borgingskalender

mei 2024

Inhoudsopgave

1 Inleiding	4
2 Schilbenadering voor doorwerking en borging	6
3 Aanpak vervolg	9
4 Borgingskalender	11
<hr/>	
Bijlage: Uitgewerkte borgingskalender WBS	13
1. Water en Bodem	14
2. Bebouwd gebied	33
3. Gebieden	36





1 Inleiding

Voor u ligt een uitgewerkte borgingskalender voor de 33 structurerende keuzes zoals opgenomen in de Water Bodem Sturend (WBS) Kamerbrief van 25 november 2022. Deze borgingskalender is aangekondigd in de Landelijke Strategie en Interbestuurlijke Uitvoeringsagenda 2023-2024. Een eerdere versie is besproken in het Bestuurlijk Overleg Water VRO op 13 december 2023. Daarbij is steun gegeven aan het voorstel voor een borgingskalender.

Belangrijk is om het karakter van deze borgingskalender te duiden. De kalender is een gezamenlijk vertrekpunt waarbij gaandeweg aanpassingen mogelijk zijn. De kalender heeft het karakter van een meerjarige, adaptieve routekaart. Tijdens de uitwerking zullen nadere keuzes moeten worden gemaakt over de aard en wijze van borging. Dat gebeurt in goed overleg met de (koepels van) provincies, gemeenten en waterschappen.

Bij de borging maken we onderscheid tussen een preferente aanpak ("Plan A") met het accent op decentrale doorwerking, en een terugvaloptie ("Plan B") waarbij de inzet vooral focust op rijks-instrumentarium:

- De preferente aanpak zet subsidiariteit centraal: de aanpak waarop ook de Omgevingswet is gestoeld. De doorwerking krijgt primair vorm via de decentrale route. Denk daarbij aan provinciale verordeningen, waterschapverordeningen en Omgevingsplannen. Dat vergt

goed overleg en effectieve afspraken met decentrale overheden. Deze aanpak heeft – ook indachtig de geest en letter van de Omgevingswet – vaak de voorkeur. Vaak maar niet altijd (denk aan de maatlat groene en klimaat-adaptieve gebouwde omgeving) gaat het om een bestuurlijke borging waarbij afspraken worden gemaakt tussen rijk en decentrale overheden. De lopende processen NOVEX en NPLG zijn daar een goed voorbeeld van maar ook specifieke water- en bodemprogramma's. Naast de programma's kan het ook gaan om specifieke rijksregelgeving zoals de Beleidslijn Grote Rivieren.

- Verstandig bestuur betekent dat ook wordt nagedacht over een alternatief of aanvullend instrumentarium ingeval de preferente programmatische aanpak niet wordt gerealiseerd of onvoldoende doelbereik heeft ("als dan"). In deze aanpak wordt verkend onder welke voorwaarden nadere regie vanuit de rijksoverheid nodig is. Daarbij wordt bezien op welk moment de inzet van instrumenten zoals (directe of indirecte) instructieregels onder de Omgevingswet aan de orde is. Het kan bijvoorbeeld gaan om een zwaarwegend nationaal belang, om een kapstok voor gebiedsgerichte uitwerking of het creëren van een level playing field. De voorbereidingstijd om deze instrumenten in te zetten, is aanzienlijk (zeker 1-2 jaar).

De realisatie van WBS-doelen vergt waarschijnlijk een combinatie van instrumenten. “Samen leren” is, zoals ook aangegeven in de Uitvoeringsagenda 2023-2024, een essentieel onderdeel van de agenda. Daarom biedt deze kalender de ruimte voor aanpassing op basis van de ervaringen van bevoegde gezagen en bestuurlijke partners, zoals de gemeenten, de waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat. Bijvoorbeeld voor de samenhang met de andere grote landelijke opgaven. Gezien de complexiteit en de veelvoud van de opgaven is het belangrijk om prioritering van de opgaven gezamenlijk vast te stellen en ruimte laten voor herijking, bijvoorbeeld voor welke structurerende keuzes of maatregelen zich lenen voor een juridische doorwerking en welk bestuursorgaan dat het beste juridisch kan regelen.

Het directeurenoverleg Water/Bodem/VRO functioneert als het platform om coördinatie vorm te geven en waar nodig richting te geven. De voortgang wordt tenminste jaarlijks in het bestuurlijk overleg besproken.

De 33 structurerende keuzes zijn uitgewerkt per thema of gebied met een duiding van de urgentie en te nemen maatregelen. Onderstaande tabel toont die ordening in aantallen keuzes en maatregelen per thema en gebied.

Thema/ aandachtsgebied	Subthema/ aandachtsgebied	Structurende keuzes	Maatregelen
Water en Bodem	Water: voldoende + schoon ruimte	14	25
	Bodem: vitaal + effectief	6	10
Bebouwd gebied		4	4
Gebieden	Laagveengebieden	3	5
	Verzilte kustgebieden	2	4
	Hoge zandgronden	4	6
Totaal		33	54

De borgingskalender bevat:

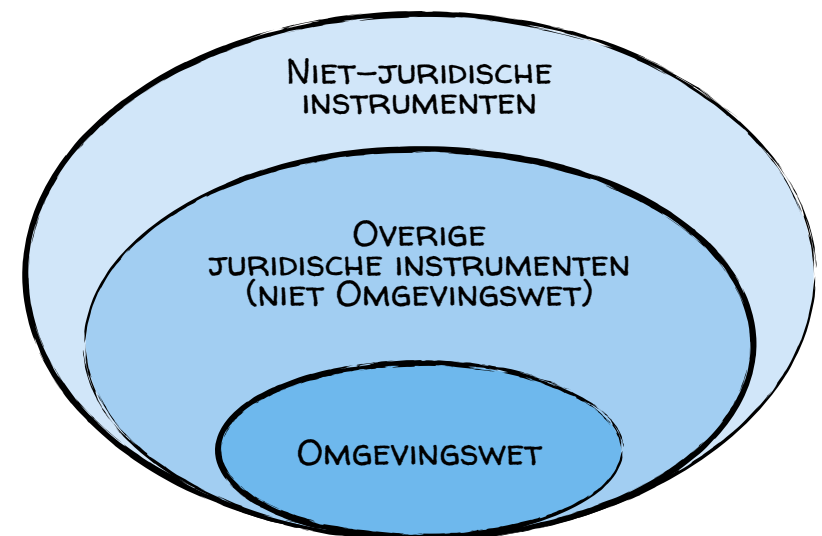
- een afwegingskader voor het verkennen en selecteren van de (voorkeurs)opties voor (juridische) borging voor elk van de combinaties van structurerende keuzes/maatregelen/concrete stappen en resulteert in een tweedeling: I Integraal Ruimtelijk spoor en II Water en Bodem spoor voor elk van de 33 structurerende keuzes een voorstel voor:
 - wijze van doorwerking van de maatregelen bij een keuze conform programmatische spoor.
 - wijze van (juridische) borging van die doorwerking. Aspecten die in het juridische spoor parallel worden uitgewerkt.
 - agendering (datum of tijdpad) voor het regelen van de doorwerking en de borging.

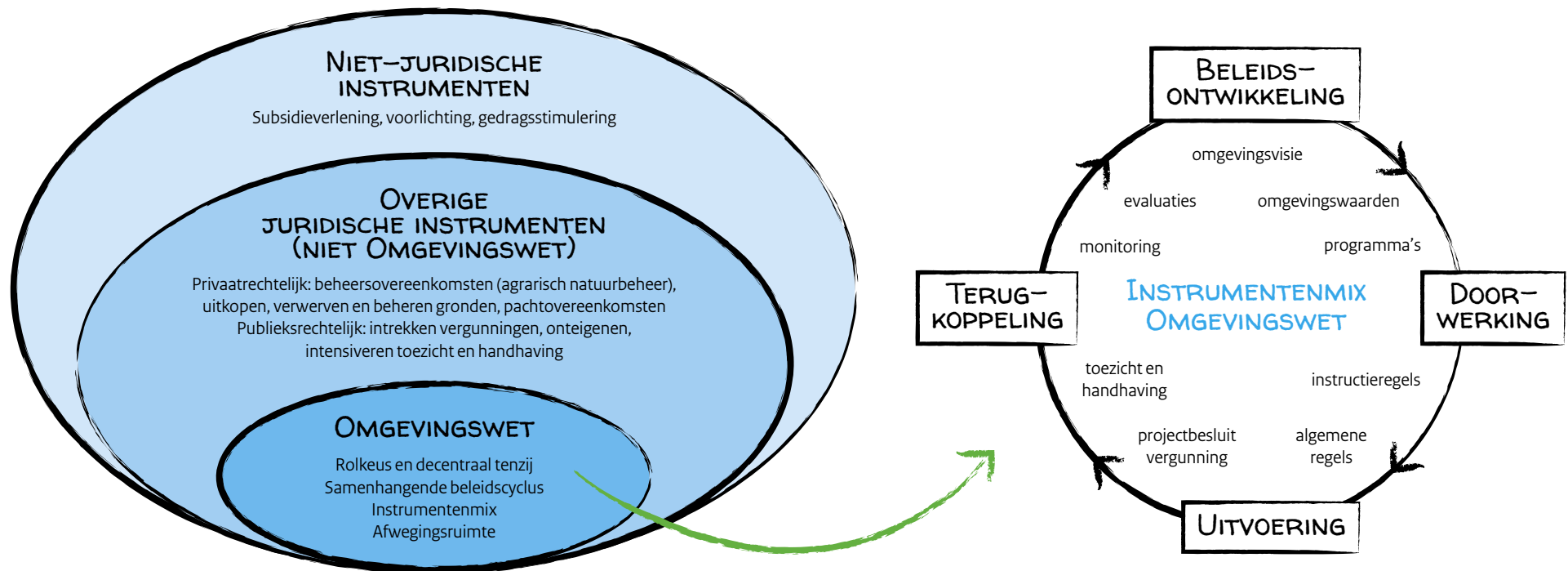
Per afzonderlijke structurerende keuze is de doorwerking en borging uitgewerkt op het niveau van de concrete maatregelen bij die keuze. Dat is verwerkt in tabellen (zie verder).

De leidende principes van WBS zijn en worden via de strategische keuzes en maatregelen ondergebracht in programma's waarbij voor de borging wordt aangesloten bij de omgevingswaarden die in provinciale en gemeentelijke omgevingsplannen worden beschreven. Voor de monitoring van WBS wordt vervolgens aangesloten bij de monitoring van deze omgevingswaarden op een nog nader met elkaar te bepalen manier.

2 Schilbenadering voor doorwerking en borging

De borgingskalender is uitgewerkt met een *schilbenadering* om de meest proportionele en doeltreffende wijze van doorwerking van een beleidsdoelstelling te bepalen inclusief een wijze van borging. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen juridische en niet-juridische instrumenten. Bij de niet-juridische instrumenten kan worden gedacht aan instrumenten als een bestuursakkoord of communicatie. Bij juridische instrumenten is de Omgevingswet een belangrijk vehikel om volop te benutten. Maar er zijn ook nog andere wettelijke kaders om bij aan te sluiten zoals de Drinkwaterwet en de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden.





Figuur Schilbenadering, KokxDeVoogd 2023

De **eerste schil** vormt het hart van het model: de Omgevingswet. Daarbinnen zijn vier elementen van belang: (1) Rolkeuze en Sturing via decentraal tenzij, (2) Samenhangende beleidscyclus, (3) Instrumentenmix en (4) Afwegingsruimte.

De **tweede schil** bestaat uit overige juridische instrumenten. Deze schil is relevant wanneer de instrumenten van de Omgevingswet niet toereikend of passend zijn en bestaat uit twee delen: (1) Privaatrechtelijke juridische instrumenten en (2) Publiekrechtelijke juridische instrumenten.

De **derde schil** bestaat uit niet-juridische instrumenten. Er wordt een keuze gemaakt uit instrumenten uit deze schil, wanneer de juridische instrumenten uit schil 1 en 2 niet toereikend of passend zijn. Deze schil bevat 'in staat stellende' en stimulerende instrumenten.

Toepassing van de schilbenadering levert twee sporen op die beschikbaar zijn voor doorwerking en borging per structurerende keuze:

1. Een integraal ruimtelijk spoor waarbij wordt aangesloten op de Omgevingswet en de programma's die daaronder vallen zoals de Nota Ruimte en ruimtelijke plannen (Omgevingsvisies, Omgevingsplannen) op decentraal niveau.
2. Een sectoraal gericht water en bodem spoor, gekoppeld aan o.a. het Deltaprogramma en het Nationaal Waterprogramma.

De twee sporen staan in onderstaande tabellen verder uitgewerkt en toegelicht.

Integraal Ruimtelijk spoor		
Programmatisch traject + uitvoeringsafspraken over inzet decentrale juridische doorwerking	<ul style="list-style-type: none"> NPLG, PPLG's: Provincies verzoeken WBS uit te werken in PPLG's Toets adviezen (beoordeling PPLG's) leiden tot uitvoeringsafspraken 	Loopt Q4 2024
	<ul style="list-style-type: none"> Nota Ruimte: Water en Bodem als sturend kader opnemen 	Q2 2024
	<ul style="list-style-type: none"> NOVEX-uitvraag: <ol style="list-style-type: none"> Provincies werken WBS uit in provinciale NOVEX-plannen Toets adviezen op NOVEX-plannen leiden tot uitvoeringsafspraken (provinciale arrangementen) 	Loopt Loopt
Verkenning Nationaal Juridisch traject	<ul style="list-style-type: none"> Rijksinstructieregels in Bkl gericht op omgevingsverordeningen, waterschap verordeningen, omgevingsplannen, met aandacht voor formulering (in acht nemen, betrekken bij, rekening houden met) en/of vastleggen omgevingswaarden – Q4 2026 Wijziging van algemene regels of van beoordelingskaders voor vergunningen etc. in Bal of BBL, dan wel -soms- de Omgevingsregeling. NB: het aanpassen van de AmvB's geschiedt in tranches, waarvan er twee per jaar worden opgesteld. 	Q4 2026
	<ul style="list-style-type: none"> Projectbesluit of Rijksinstructie (ruimtelijk oogmerk) 	Incidenteel karakter
Communicatie en kennisoverdracht	<ul style="list-style-type: none"> Publiciteit best practices en elkaar bestuurlijk aanspreken op gemaakte afspraken (volgend op PPLG's, provinciale puzzels, gebiedsprocessen) 	Q4 2024

Water en Bodem spoor (start Sectoraal)		
Programmatisch traject + uitvoeringsafspraken over inzet decentrale juridische doorwerking	<ul style="list-style-type: none"> Herijking Deltabeslissingen (als onderdelen van het Deltaprogramma) 	Q3 2026
	<ul style="list-style-type: none"> Nationaal Deltaprogramma fase 3 2028-2033 vastgesteld door TK, volgt op deltabeslissingen 	Q3 2027
	<ul style="list-style-type: none"> Nationaal Waterprogramma (NWP) 2022-2027, volgt op deltabeslissingen 	2028
	<ul style="list-style-type: none"> Programma Noordzee 2022-2027, partiële herziening 	Q3 2025
	<ul style="list-style-type: none"> Programma voor integraal riviermanagement (IRM) <ol style="list-style-type: none"> Concept programma Definitief programma 	Q4 2023 Q3 2024
	<ul style="list-style-type: none"> Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater (BOG) <ol style="list-style-type: none"> Concept programma Definitief programma 	Q4 2024 Q3 2025
	<ul style="list-style-type: none"> Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) 	
Verkenning Nationaal Juridisch traject	<ul style="list-style-type: none"> Opnemen in Bal (bijvoorbeeld gericht op vergunningen) of Bbl (rechtstreeks werkende regels) 	Q4 2026
	<ul style="list-style-type: none"> Regels gericht op het verplicht gebruik van handreikingen in omgevingsverordeningen, waterschapsverordeningen, omgevingsplannen, met aandacht voor formulering (in acht nemen, betrekken bij, rekening houden met) 	Q4 2026
	<ul style="list-style-type: none"> Rijksinstructieregels in het Bkl gericht de beoordeling van aanvragen van omgevingsvergunningen, met aandacht voor formulering (in acht nemen, betrekken bij, rekening houden met) 	Q4 2026
	<ul style="list-style-type: none"> Rijksinstructie (ruimtelijk oogmerk) 	Incidenteel karakter
	<ul style="list-style-type: none"> Beleidsregels waarin het Rijk uitlegt hoe zij haar bevoegdheden inzet, zoals voortkomend uit beleidslijn grote rivieren (BGR) 	Realiseerbaar in 2024/25
	<ul style="list-style-type: none"> Herziening Drinkwaterwet en regelgeving 	
	<ul style="list-style-type: none"> Handreikingen NB. Vooruitlopend op het opnemen van handreikingen in het Bkl, kunnen deze handreikingen gepubliceerd worden (bijv. Maatlat) 	Realiseerbaar in 2024/25
IBT	<ul style="list-style-type: none"> Interbestuurlijk toezicht op VTH en UH-strategie (afd. 18.3 Ow), door het verscherpen van toezicht op uitvoering van VTH-taken en VTH-prioriteiten van bevoegde gezagen (afhankelijk van bovengenoemde borging) 	Realiseerbaar in 2024/25

3 Aanpak vervolg

De borgingskalender is een vertrek- en geen eindpunt. Beoogd wordt om WBS op doelen en maatregelen zo goed mogelijk te borgen en daarmee ene adequate realisatie zoveel als mogelijk te garanderen. Daarbij wordt het flexibele karakter onderstreept: uitvoeringsknelpunten worden actief opgepakt en van daaruit steeds verder verfijnen. De te maken keuzes voor borging zullen steeds goed en zorgvuldig worden onderbouwd en interbestuurlijk worden afgestemd. Ook zullen eventuele knelpunten in de uitvoering aanleiding kunnen zijn voor bijstelling. Een gedeeld beeld over de keuze van het in te zetten borgingsinstrument is wenselijk en steeds de inzet. Tegelijkertijd behoudt iedere bestuurslaag het recht op en eigen afweging en op het invullen van de eigen verantwoordelijkheid.

Opmerkingen en overwegingen

- In de borgingskalender wordt op veel plaatsen voorzien in het maken van bestuurlijke afspraken in het lopende jaar 2024. Als dat niet lukt, zijn er via het Bkl mogelijkheden om het rijk en decentrale overheden op bepaalde zaken te binden (plan B). Daartoe kan worden gekeken naar een wijziging in het Bkl. De snelste mogelijkheid voor een dergelijke wijziging is eind 2026. Er zal dan sprake zijn van een verzamelde set wijzigingen waarbij moet worden geprioriteerd. Dit behoeft nadere uitwerking. In deze borgingskalender is als werkhypothese uitgegaan van een toekomstig ritme van twee wijzigingsbesluiten per jaar.
- Onderscheid wordt gemaakt tussen instructieregels die directe werking hebben bij de beoordeling van vergunningen en instructieregels die zich richten op het verplicht gebruik van handreikingen in omgevingsverordeningen, waterschapverordeningen en omgevingsplannen. Die keuzemogelijkheid heeft ook te maken met de vraag of dit in het Bkl als instructie zou moeten landen of dat dit rechtstreeks in de regels over beoordeling vergunningen kan worden verankerd en daarmee in het Bal/Bbl.
- Uit de inventarisatie zoals die in de borgingskalender is opgenomen blijkt dat nadere afstemming over wie welke rol pakt noodzakelijk is. Zo geven de ruimtelijke arrangementen die momenteel tot stand worden gebracht wat betreft WBS aanleiding tot vragen waar de regie ligt bij provincie overstijgende vraagstukken zoals de beschikbaarheid van zoet water. Dat zijn nationale en regionale vraagstukken die aanleiding zullen geven tot wederkerig bestuurlijke afspraken in het ruimtelijk arrangement.
- In borgingskalender worden zowel niet-juridische als juridische instrumenten genoemd om de borging daadwerkelijk houvast te geven. Belangrijk is dat met elkaar vervolgens nog wordt bepaald wat zich goed leent voor juridische borging, en wie van de overheden dat vervolgens het best kan oppakken gezien de aard van het beschikbare borgingsinstrument? Daarbij speelt met name de samenloop met de nota Ruimte en de ruimtelijke arrangementen. Bij voorkeur vindt het inbedden van WBS plus de onderlinge borgingsafspraken plaats in (samenhang met) dat proces.
- De borgingskalender laat ook ruimte voor leerervaringen in geval van concrete casusitiek alsmede wetenschappelijke inzichten. Nieuwe kennis vanuit bv programma Zeespiegelstijging zullen daarbij worden meegenomen.

Voorstel vervolg

Zoals in de Landelijke Strategie en Interbestuurlijke Uitvoeringsagenda is aangegeven lopen er acties voor de borging van WBS:

- Watertoets – Handreiking over dwingender karakter watertoets, december 2023
- Uiterwaarden – Aanscherping regels over bouwen in de uiterwaarden in BGR (Beleidslijn grote rivieren) in 2025/2026
- IJsselmeergebied: start traject om te komen tot aanpassing beleid en regelgeving van buitendijks bouwen in het IJsselmeergebied.
- Verkenning naar borging van de Landelijke maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving (“landelijke maatlat”) en het Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving (“ruimtelijk afwegingskader”)
- Dashboard – Biedt inzicht in de voortgang (o.a. qua borging).
- Roadmap – Een roadmap met de programmering van borging bij verschillende overheden (tijd, gebied, tempo, mijlpalen, doelstellingen, wie heeft verantwoordelijkheid, wat is resultaat).

Deze activiteiten worden gecontinueerd en aangevuld op basis van de borgingskalender.

De borgingskalender zal in 2024 actief worden gedeeld met de samenleving en meer in het bijzonder met projectontwikkelaars, investeerders, planologen etc en per doelgroep zal worden gestreefd naar een doorvertaling van de WBS-strategische keuzes naar uitvoeringspraktijk inclusief borgingsmogelijkheden daarvan en zo nodig green deals (of varianten daarop).



4 Borgingskalender

Hierna volgt voor alle structurerende keuzes en maatregelen de uitgewerkte borgingskalender. De opbouw van de kalender is als volgt:

- **Concrete stappen.** In de eerste kolom van de tabel wordt telkens aangegeven welke concrete stappen er nodig zijn om de maatregelen uit te voeren. Daarbij kan het bijvoorbeeld ook gaan om een nadere verkenning van de opties die in de uitwerking aan de orde kunnen zijn, of het koppelen aan andere processen als de uitvraag in het kader van het NPLG.
- **Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus.** Per maatregel is nagegaan op welke wijze de doorwerking vorm kan krijgen. Onder doorwerking wordt verstaan dat er door de initiatiefnemers van concrete activiteiten rekening moet worden gehouden met de uitgangspunten. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan over het opnemen in omgevingsplannen die richting geven aan waar wat mag. Maar ook provinciale omgevingsverordening, waterschapsverordening of eisen in de AMvB's onder de Omgevingswet: Bkl, Bal, Bbl of opname in andere wetgeving kan een directe doorwerking hebben. In de tweede kolom wordt beschreven hoe voor de concrete maatregel de doorwerking vorm kan worden gegeven. Daarbij blijkt dat er veelal meerdere mogelijkheden zijn onder de Omgevingswet zonder dat er nu een keuze wordt gemaakt.
- **Borging van de doorwerking.** Voor een zeer groot deel van de maatregelen zullen in lijn met de aanpak van de Omgevingswet: subsidiariteit, de regionale overheden veelal verantwoordelijk zijn voor de doorwerking. In de kolom borging van de doorwerking wordt beschreven welke instrumenten kunnen worden overwogen om doorwerking te garanderen. Veelal worden en bestuurlijke afspraken (plan A) en inzet van Rijksinstrumenten (plan B) genoemd. Een keuze is veelal gaande weg het proces aan de orde. Zoals hiervoor benoemd worden ze parallel uitgewerkt om tijdsverlies in een latere fase te beperken.
- **Agendering.** In de kolom agendering is opgenomen in welk kwartaal de borging van de doorwerking aan de orde zou kunnen zijn. Daarbij is onder meer rekening gehouden met het feit dat soms nadere verkenning van opties of uitwerking van de maatregel nog noodzakelijk is. Daarnaast kan koppeling aan vastgelegde processen zoals herziening deltabeslissing of een nieuw nationaal waterprogramma van invloed zijn op de timing. Daar waar sprake is van de aanpassing van een AMvB dient rekening gehouden met een doorlooptijd van twee jaar. Daarin moeten de verschillende stappen, zoals het opstellen van een eerste concept, interdepartementale en interbestuurlijke afstemming, publieksconsultatie en agendering in de ministerraad en advies Raad van State plaatsvinden.

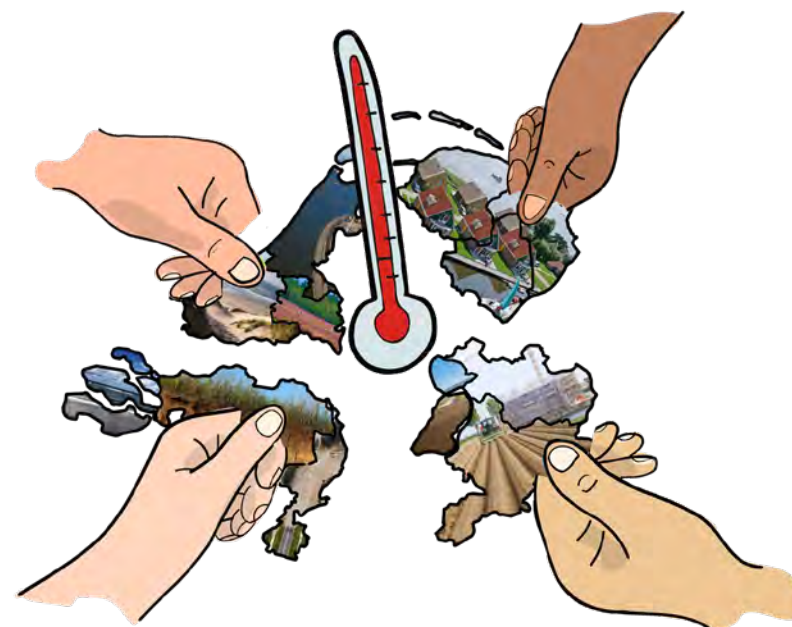


Bijlage Uitgewerkte borgingskalender WBS

Per maatregel wordt met een kleur aanduiding aangeven onder welk spoor die valt:

I Integraal Ruimtelijke spoor

II Water en Bodem spoor



1. Water en Bodem

1.1 Voldoende en schoon (zoet)water

1.1.1 Voldoende water

Structurende keuze 1

Op basis van het huidige klimaatscenario, hanteren we voor het hoofdwatersysteem de ambitie om weerbaar te zijn tegen een droogte, die bij een scenario van grote klimaatverandering en sterke groei van economie en bevolking gemiddeld eens in de 20 jaar voorkomt.

Maatregel zie structurende keuze 1			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Verkenningen Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem (KZH) inc. Onderzoek 2de aanvoer route	Herijking Deltabeslissing 2026 Aanpassen Nationaal Waterprogramma Projectbesluit mits ARK route doorgaat	Deltaprogramma Zoetwater 2028-2033	2026 2027 2028
Herziening Deltabeslissing Zoetwater	Aanpassen Deltaprogramma Aanpassen Nationaal Waterprogramma	N.v.t. (programma is zelfbindend)	2027
Besluit afvoerverdeling Rijntakken bij laag water	Aanpassing in Nationaal Waterprogramma	Deltaprogramma's Zoetwater, IJsselmeergebied, Centraal Holland, Rijnmond-Drechtsteden, Zuidwestelijke Delta, Rivieren.	2027
Verminderen verzilting bij de spui en schutssluisen Afsluitdijk	Aanpassen Nationaal Waterprogramma Projectbesluit voor concrete ruimtelijk ingrijpen i.v.m. verzilting (= borging)	In programmering Rijkswaterstaat opgenomen in 2025	2027 2025-2028
<p>Toelichting: Rijk stuurt hier zelf. In rijks programma's zal ook worden opgenomen voor welke aspecten doorwerking in Provinciale verordeningen, Waterschapsverordening of Omgevingsplan gewenst is (aanpak plan A) tevens wordt benoemd welke opties voor meer sturende rijksinzet (bv instructieregels of omgevingswaarden aan de orde kunnen zijn (aanpak plan B)</p>			

Structureerende keuze 2

De omvang van alle grondwateronttrekkingen wordt in beeld gebracht. Hiermee werken we toe naar een robuust grondwatersysteem en beperken we de nadelige effecten van grondwateronttrekking om ook in de toekomst zoveel mogelijk functies te faciliteren. We werken dit gezamenlijk met alle betrokkenen uit in het kader van NPLG.

Maatregel 1.1.1.			
In de gebiedsprocessen worden in het kader van het NPLG alle grondwateronttrekkingen in beeld gebracht via een meet- en registratieplicht van totaal onttrokken volumes.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot het inzichtelijk maken van de grondwater onttrekkingen in PPLG's	Provinciaal en waterschaps-beleid en omgevingsvergunning voor grondwateronttrekkingen	Bestuurlijke afspraken (BO Water) Instructie geven om alsnog informatie te leveren (indien mogelijk?)	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsvergunning dan wel meldplicht voor (grond) wateronttrekkingsactiviteit	Bestuurlijke afspraken Toetsdoel toevoegen aan programma Bodem, Ondergrond en Grondwater of Nationaal Waterprogramma (met oog op beoordelingskader 8.84/8.89 Bkl)	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting: Eerste regel hierboven gaat om het in beeld brengen de onttrekkingen voor het opstellen van een grondwaterplafond. Tweede regel is gericht op de uitvraag van de meet- en registratieplicht. Update/check bestaande vergunningen en inventarisatie nieuwe/kleine onttrekkingen.			
Maatregel 1.1.1b. (nieuw op basis van Tweede Kamermotie)			
Strenger reguleren van grondwateronttrekking			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Ontwikkelen van een uniforme vergunning-/meldplicht voor grondwateronttrekkingen	Omgevingsvergunning voor (grond)wateronttrekkingsactiviteit	Uniforme regeling opnemen in het Bkl en het /Bal	2027
Toelichting: Beoordelingsruimte decentrale overheden wordt verkleind (meer eenduidige landelijk kaders).			
Maatregel 1.1.2.			
Afspraken worden gemaakt over de hoeveelheid grondwater die er per jaar in totaal onttrokken mag worden en over de verdeling hiervan. De vergunningen en andere afspraken voor onttrekkingen uit grondwater worden aangepast, als de balans tussen het grondwatersysteem en grondwaterafhankelijke functies verstoord wordt. Provincies stellen hiervoor een grondwaterplafond op, waarin ook de kleine onttrekkingen mee worden genomen. Dit geldt zowel op provinciale schaal, als op het schaalniveau van verdrogingsgevoelige natuurgebieden. We betrekken toezicht en handhaving bij dit traject.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's	Provinciaal beleid en omgevingsvergunning voor grondwateronttrekkingen	Bestuurlijke afspraken Instructie geven om alsnog informatie te leveren (indien mogelijk,	Q3 2024
Opstellen handreiking grondwaterplafond voor vergunningverleners en waterbeheerders	Omgevingsvergunning voor (grond)wateronttrekkingsactiviteit	Kaders handreiking uitwerken in programma Bodem, Ondergrond en Grondwater. Uniforme regeling opnemen in het Bkl met in achtname van de handreiking	Q4 2024
Opstellen voorkeursvolgorde voor grondwater			

Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsvergunning voor (grond)wateronttrekkingsactiviteit	Bestuurlijke afspraken Toetsdoel toevoegen aan programma Bodem, Ondergrond en Grondwater of Nationaal Waterprogramma (met oog op beoordelingskader 8.84/8.89 Bkl)	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting: Wateronttrekkingsactiviteiten en ontgrondingsactiviteiten zijn al vergunningplichtig (Bal). LET OP: grondwaterplafond is niet opgenomen in handreiking.			
Maatregel 3.3.6. (gekoppeld aan 1.1.2.) LET OP: dit is maatregel 3.3.6 (voor Hoge Zandgronden): Daarnaast nemen provincies in hun gebiedsprogramma's een regionale voorkeursvolgorde voor het gebruik van grondwater op, waarbij rekening gehouden wordt met de daadwerkelijke grondwaterbeschikbaarheid.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Provinciaal en waterschapsbeleid en omgevingsvergunning voor grondwateronttrekkingen	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Opstellen handreiking grondwaterplafond voor vergunningverleners en waterbeheerders	Omgevingsvergunning voor (grond)wateronttrekkingsactiviteit	Kaders handreiking uitwerken in programma Bodem, Ondergrond en Grondwater. Uniforme regeling opnemen in het Bkl met in achtname van de handreiking	Q1 2025
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Provinciale omgevingsvisie en waterprogramma Omgevingsverordening Omgevingsvergunning voor (grond)wateronttrekkingsactiviteit	Bestuurlijke afspraken Toetsdoel toevoegen aan waterprogramma (met oog op beoordelingskader 8.84/8.89 Bkl)	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting: Maatregel kan gekoppeld worden aan de maatregelen die betrekking hebben op vergunningverlening (1.1.2.).			

Structurende keuze 3

We werken toe naar nieuwe en diverse drinkwaterbronnen. Hiermee zorgen we voor voldoende drinkwaterbronnen van voldoende kwaliteit. Provincies en drinkwaterbedrijven schalen daarbij op via regionale systemen naar een verbonden landelijk drinkwaternet.

Maatregel 1.1.3. Provincies en drinkwaterbedrijven werken toe naar een landelijk drinkwaternetwerk, door provincie-overstijgend samen te werken en netwerken te koppelen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Verkenning onderzoek samenwerking drinkwaternetwerk	Taken van provincies en drinkwaterbedrijven	Afhankelijk uitkomst onderzoek eventueel aanpassen Drinkwaterwet	2026
Toelichting: Verkenning is onderdeel van actieprogramma drinkwaterbronnen, maatregel 1.1.6, deadline Q2 2025.			

Maatregel 1.1.6.

Nieuwe drinkwateronttrekkingen worden toegestaan mits ze duurzaam inpasbaar zijn, ook in relatie tot verdrogingsproblematiek en effect op bestaand gebruik. Voor de korte termijn krijgt het drinkwaterbelang daar waar nodig en onder strikte voorwaarde prioriteit, vanwege de leveringsplicht van drinkwaterbedrijven en de zorgplicht van overheden.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030	Omgevingsvergunningen	Toezicht op drinkwaterbedrijven door ILT Bestuurlijk overleg water Rijksinstructieregels Bkl	Q2 2024 Q2 2024 Q2 2026
Toelichting: Korte termijn: toezicht, voortgangsrapportage aan bestuurlijk overleg water, bestuurlijke regietafels voor de verschillende gebieden. Lange termijn: Verkenning Rijksinstructieregels Bkl.			

Structurerende keuze 4

We werken toe naar een drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter in 2035 (thans 125 liter) en beperken laagwaardig gebruik van drinkwater. Grootverbruikers vragen we het drinkwatergebruik ook met 20% te reduceren. Zo beperken we het effect van toename van de watervraag in relatie tot de schaarsere beschikbaarheid van water.

Maatregel 1.1.4.

We gaan samen met de partners werken aan een nationaal plan van aanpak voor drinkwaterbesparing, op basis van de verkenning naar maatregelen en instrumenten voor bewust en zuinig drinkwaterverbruik.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Opstellen nationaal PVA	-	Vaststelling nationaal plan van aanpak (NPVA) in BO Water. NPVA wordt iedere 2 jaar herzien en bijgesteld	Q2 2024
Toelichting: PVA is een gezamenlijke actie van alle betrokken partijen. Plan zal stapsgewijs worden geconcretiseerd en bijgesteld op basis van bereikte resultaten en nieuwe inzichten			

Maatregel 1.1.5. (maakt onderdeel uit van 1.1.4)

We bekijken hoe het beleidsinstrument beprijzing het beste kan worden ingezet voor het toekomstbestendig maken van de drinkwatervoorziening, met waarborgen voor de betaalbaarheid.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Onderzoek naar mogelijke effecten beprijzing	-	Onderdeel van NPVA Drinkwaterbesparing	Q4 2024
Toelichting: Afhankelijk van uitkomst onderzoek, verkenning naar o.a.: Aanpassen tariefstructuur (evt. borging in de Drinkwaterwet) Aanpassen belastingstructuur (evt. borging in de grondslag van de heffing in belastingwetgeving)			

Maatregel 1.1.7. (maakt onderdeel uit van 1.1.4)

Met Vewin en VEMW worden afspraken gemaakt over drinkwaterbesparing bij alle watergebruikers. Het leveren van drinkwater voor koeling van grootzakelijke waterverbruikers, waaronder bijvoorbeeld datacenters, wordt beperkt.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Afspraken tot stand brengen (qua vorm is dit een overeenkomst)		Onderdeel van NPVA Drinkwaterbesparing. Vewin, VEMW en VNO-NCW stellen mede vast in BO Water	

Toelichting:

Maatregel 2.0.3. (maakt onderdeel uit van 1.1.4)

Om circulariteit in waterhuishouding en waterbesparing bij nieuwbouw te stimuleren, onderzoeken BZK en IenW in afstemming met de VEWIN wat de voor- en nadelen van een mogelijke verplichting in het besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) en verruiming van toepassing van huishoudwater in het Drinkwaterbesluit zijn. Op basis hiervan zal worden besloten of aanpassing van het Bbl en/of Drinkwaterbesluit nodig is.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Beleidsstandpunt over besparingsmogelijkheden nieuwbouw i.v.m. circulaire waterhuishouding		Onderdeel van bestuurlijke afspraken in het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing	Q4 2026

Toelichting:

- In het kader van een mogelijke verplichting van drinkwaterbesparing (bijvoorbeeld door hemelwater- en grijswatersystemen) in het Bbl worden de volgende onderzoeken uitgevoerd door het ministerie van BZK en het ministerie van IenW:
 - De gezondheidsrisico's en mogelijke beheersmaatregelen in kaart brengen.
 - Een nauwkeurige berekening van de integrale milieukosten van een nieuwe verplichting middels een Levenscyclusanalyse-methode (LCA).
 - Een nadere uitwerking van de kosten en baten van individuele en collectieve systemen.
 - Andere mogelijke maatregelen die leiden tot slimmer watergebruik in de gebouwde omgeving.
- Het ministerie van IenW voert een verkenning uit naar de mogelijkheid om het Drinkwaterbesluit (en/of -regeling) aan te passen ten aanzien van de definitie van huishoudwater. Concreet gaat het daarbij om de mogelijkheid om, naast regenwater van het dak en grondwater, ook bad- en douchewater te gebruiken voor toiletspoeling, onder voorwaarde dat er geen nadelige gevolgen voor de volksgezondheid optreden.

1.1.2 Schoon en gezond water

Structurende keuze 5

We voeren maatregelen uit van de Kaderrichtlijn Water (KRW) Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027, het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2022-2026 met bijbehorend addendum, de derogatiebeschikking, de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en uitvoeringsprogramma's zoals voor reducties van medicijnresten en andere chemische stoffen. Provincies geven in samenwerking met waterschappen en andere gebiedspartners bij het maken van hun gebiedsprogramma's aan welke maatregelen waar nodig zijn om de doelen vanuit de KRW, de Nitraatrichtlijn, de Richtlijn duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de Vogel- en Habitatrichtlijnen te halen.

Maatregel 1.1.13.			
We voeren maatregelen uit de Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 uiterlijk in 2027 uit. Bij de tussenevaluatie voor de KRW zal worden beoordeeld of met het uitvoeren van deze maatregelen Nederland op koers ligt om de doelen van de KRW te gaan halen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Tussentijdse aanpassing Werkplan KRW van minister IenW (artikel 16.28 Ow) irt uitvoering en bijstelling van de Stroomgebiedsbeheerplannen	Actualiseren (tussentijds) van de stroomgebiedbeheerplannen, Nationaal Waterprogramma, Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater	Monitoring (dashboard KRW, bestuurlijk bespreken) Naming & shaming Rijksinstructie Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2023 Q4 2023 Q4 2026
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen PPLG's van het Rijk	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting: Uitvoering ruimtelijke maatregelen van impulsprogramma KRW laten verlopen via programmatisch traject ruimtelijk spoor (NPLG).			
Maatregel 1.1.16.			
Voor nutriënten uit agrarische bronnen zijn de maatregelen van het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (2022-2025) plus het addendum leidend, naast de voorwaarden die voortvloeien uit de derogatiebeschikking. In het kader van het NPLG werken provincies de benodigde maatregelen uit voor de restopgave voor de KRW en de Nitraatrichtlijn, voor zover deze worden beïnvloed door agrarische bronnen. Voor nutriënten vormt dit tevens de invulling van de 'gebiedsgerichte aanpakwaterkwaliteit' uit het 7e Actieprogramma.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Tussentijdse aanpassing Werkplan KRW van minister IenW (artikel 16.28 Ow) irt uitvoering en bijstelling van de Stroomgebiedsbeheerplannen	Actualiseren (tussentijds) van de stroomgebiedbeheerplannen, Nationaal Waterprogramma, Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater	Monitoring Naming & shaming Rijksinstructie Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2023 Q4 2023 Q4 2026
Tussenevaluatie KRW	-	Via bestuurlijk overleg	Q4 2024
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen PPLG's van het Rijk	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel in Bkl Beleidsregel Rijk over advisering Nitraatdoelen in achtste NAP.	Q4 2024 Q4 2025
Toelichting:			

Maatregel 1.1.14.

Waar mogelijk wordt de bronaanpak versterkt. Dat begint op Europees niveau door het gebruik van schadelijke stoffen te minimaliseren, denk aan PFAS. Vervolgens beoordelen we bepaalde stoffen in Nederland op onze specifieke omstandigheden, zoals bij de toelating van gewasbeschermingsmiddelen. Tot slot wordt bij vergunningverlening getoetst of lozingen van puntbronnen, bijvoorbeeld industrie, er niet toe leiden dat normen voor de waterkwaliteit worden overschreden. Hier zorgen we er voor dat betrokkenen voldoende kennis hebben van de ontwikkelingen rond nieuwe stoffen en bijbehorende normen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Bronaanpak, actieprogramma voor bedrijfsleven (Actielijn 3 van het impulsprogramma KRW)	Consequenties van actieprogramma doorvoeren in de VTH-strategie van het bevoegd gezag (provincies, waterschappen, RWS, ILT) en handboeken vergunningverlening	Monitoring Handboek publiceren Naar handboek verwijzen in Bkl	Q4 2023 Q3 2024 Q3 2026
Herziening EU-richtlijn gevaarlijke stoffen, aanpassen Wet milieubeheer	Voorschriften in het Bal Wet milieubeheer	Rechtstreekse werking REACH	-

Toelichting:
Wet milieubeheer blijft voor wat betreft onder meer de onderwerpen stoffen en afvalstoffen bestaan

Maatregel 1.1.14b.

Versterking bronaanpak gewasbeschermingsmiddelen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Toelating gewasbeschermingsmiddelen koppelen aan KRW-doelen.	Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (WGB), Besluit Activiteiten Leefomgeving (BAL)	Bestuurlijk overleg LNV	Q4 2023
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen PPLG's van het Rijk	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026

Toelichting:
Maatregelen niet in kamerbrief.
Wet milieubeheer blijft voor wat betreft onder meer de onderwerpen stoffen en afvalstoffen bestaan

Maatregel 1.1.15.

Zuivering eind keten

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Herziening EU-richtlijn stedelijk afvalwater en medicijnresten 2024	Aanvulling voorschriften inrichting zuivering stedelijk afvalwater	Aanpassing Nederlandse regelgeving ter implementatie herziene EU-richtlijn voorafgegaan door stimuleringsmaatregel	Q4 2024 Q4 2026

Toelichting:

Maatregel 1.1.17. (gekoppeld aan 1.1.18.)

Met betrekking tot de glastuinbouw werken Rijk, waterschappen en gemeenten aan preventie van emissies en aan een kwaliteitsimpuls voor het toezicht vanuit waterschappen en omgevingsdiensten, zodat nullozingen, lozingen op oppervlaktewater en indirecte lozingen adequaat worden gecontroleerd.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Onderzoek emissieroutes glastuinbouw	Consequenties laten doorvoeren in VTH-strategie van het bevoegd gezag	KRW-impuls en tussenevaluatie IBT op de inhoud VTH-strategie	Q4 2024

Toelichting:
Onderzoek emissieroutes is afgerond.

Maatregel 1.1.18.

Om normoverschrijding in grond- en oppervlaktewater te voorkomen, is meer aandacht nodig voor adequate vergunningverlening, toezicht en handhaving. Puntlozingen vanuit industrie, rioolwaterzuiveringsinstallaties en andere bronnen mogen het doelbereik KRW niet in de weg zitten.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Meer aandacht voor adequate vergunningverlening, toezicht en handhaving	Consequenties laten doorvoeren in VTH-strategie van het bevoegd gezag	KRW-impuls en tussenevaluatie IBT op de inhoud VTH-strategie	Q2 2024
Aanscherpen handboeken op onderdelen waar nodig	Omgevingsvergunningen	Handboeken opnemen in Bkl	Q4 2026
Analyse stelsel ILT	-	-	
Vermindering lozingen RWZI door vierde trap	Herziening EU richtlijn stedelijk afvalwater	Implementatie richtlijn in Omgevingswet	2027

Toelichting:

Structurende keuze 6

We begrenzen de koelwaterlozingen op de grote rivieren. Daarmee blijft de temperatuur van het rivierwater op een acceptabel niveau.

Maatregel 1.1.19.

Om ervoor te zorgen dat nieuwe koelwaterlozingen geen nadelige gevolgen hebben voor het ontvangende oppervlaktewater van onze grote rivieren, past het Rijk in 2023 de beoordelingssystematiek warmtelozingen aan. We werken hierbij toe naar een maximumtemperatuur in het ontvangend water van 25 °C conform de doelstelling in de KRW. We overleggen hierbij met relevante sectoren (o.a. VEMW, Energie Nederland) welke maatregelen daarvoor eventueel nodig zijn, rekening houdend met uitvoerbaarheid en handelingsperspectief.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Aanpassing beoordelingssystematiek warmtelozingen op oppervlaktewater m.o.o. maximumtemperatuur 25 °C	Omgevingsvergunningen voor lozingsactiviteit	Beoordelingssystematiek opnemen in Bkl	Q4 2026
Overleggen met relevante sectoren (o.a. VEMW, Energie Nederland) welke maatregelen eventueel nog nodig zijn	-	-	-

Toelichting:

1.1.3 Ruimte voor water

Structurerende keuze 7

We creëren ruimte voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in onze ruimtelijke inrichting, landgebruik en landbeheer. Hiermee vergroten we de veerkracht van zowel het hoofdwatersysteem als regionale watersystemen. Dit wordt vanaf heden door het Rijk, de waterschappen, provincies en gemeenten uitgewerkt en in de gebiedsprogramma's opgenomen.

Maatregel 1.1.10. (koppelen aan 1.1.24.)

In de provinciale gebiedsprogramma's wordt ruimte opgenomen voor regionale waterbuffers, zodat daar water kan worden opgeslagen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsplannen, Waterschapsverordening, Omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Handreiking Rijk over advisering waterbuffers opnemen in Rijksinstructieregels Bkl	Q2 2025 Q4 2026
Toepassen handreiking stresstesten	Waterschapsverordening, PPLG's	Handboek opnemen in Rijksinstructieregels Bkl	Q4 2026
Toelichting:			

Maatregel 1.1.12.

Om de sponswerking te verbeteren en daarmee de waterbeschikbaarheid te vergroten zetten we in op:

- (a) vergroting grondwateraanvulling in bovenstroomse gebieden, door het dichtn van greppels en sloten.
- (b) vertragen van waterafvoer door beken te laten hermeanderen en het oppervlak te verruwen, o.a. door het aanleggen van houtwallen en heggen.
- (c) water beter laten infiltreren, door onnodige bodemafdekking te voorkomen.
- (d) water beter vasthouden in de bodem door duurzaam bodembeheer.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsplannen, Waterschapsverordening, Omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026

Toelichting:

Maatregel 1.1.24. (gekoppeld aan 1.1.10.)

Op basis van bovenregionale stresstesten wordt het water- en bodemsysteem geoptimaliseerd. Dit was ook aangekondigd in de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater. In de provinciale gebiedsprogramma's wordt ruimte opgenomen voor regionale waterbergingen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsplannen, Waterschapsverordening, Omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026

Toelichting:

Maatregel 1.1.25.

Omdat onze buurlanden te maken hebben met vergelijkbare problemen is en blijft internationale afstemming ten behoeve van waterveiligheid, waterkwaliteit en waterverdeling noodzakelijk. We zullen het belang van het vasthouden van water ook bespreken met onze buurlanden in de diverse internationale overleggen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Verantwoording in jaarlijkse rapportage WBS	-	-	-

Toelichting: Gebeurt al in riviercommissie.

Maatregel 1.1.8. (gekoppeld aan 1.1.9.)

Op basis van de Strategie Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem vergroten we de waterbeschikbaarheid in het hoofdwatersysteem, door het aanwijzen van zoetwaterbuffers en -zones en het water situationeel te sturen naar waar het op enig moment nodig is. Tevens wordt de mogelijkheid van een tweede aanvoerrote via het Amsterdam-Rijnkanaal naar het IJsselmeer verkend.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Verkenningen Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem (KZH) inc. Onderzoek 2de aanvoer route ARK richting IJsselmeer	Herijking Deltabeslissing 2026 Aanpassen Nationaal Waterprogramma Projectbesluit mits ARK route doorgaat	Deltaprogramma Zoetwater 2028-2033	2026 2027 2028
Aanwijzen nieuwe waterbuffers/zones door ? n.a.v. herijking Deltabeslissing Zoetwater	(Zoetwater) Nationaal Waterprogramma	Toepassing actualisatieplicht uit Omgevingswet van beleid en regels	Q1 2028

Toelichting:

Maatregel 1.1.9.

In 2026 vindt de herijking plaats van de Deltabeslissingen Waterveiligheid, Zoetwater, Klimaatadaptie en IJsselmeergebied. Hierbij wordt de aanscherping van de normen voor vasthouden, bergen en afvoeren van het water nationaal en regionaal in onderlinge samenhang afgewogen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering

Toelichting: Zie 1.1.8.

Structurende keuze 8

We houden rekening met grotere peilfluctuaties en de optie van peilaanpassingen van het IJsselmeer en het Markermeer. Hiermee borgen we de zoetwatervoorziening vanuit het IJsselmeer en Markermeer in de toekomst. Het betreft de optie om de huidige zoetwaterbuffer van 20 cm naar 50 cm te vergroten, door het zomerpeil verder te laten uitzakken en eventueel hoger op te zetten bij verwachte langdurige droogte. Daarnaast willen we de waterafvoer naar de Waddenzee vanuit het IJsselmeer veilig stellen, ook als de zeespiegel stijgt. Dit betreft de optie om het winterpeil met 30 cm te laten meestijgen.

Maatregel: zie structurende keuze 8

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Afweging i.h.k.v. traject mogelijke herijking voorkeursstrategie en deltabeslissing IJsselmeergebied	Nationaal Waterprogramma- Provinciale ruimtelijke plannen	Deltaprogramma Zoetwater Deltaprogramma IJsselmeergebied Protocol operationeel flexibel peilbesluit	2027

Toelichting: Deze keuze is reeds geborgd in het Deltaprogramma en het huidige Nationaal Waterprogramma.

Structureerbare keuze 9

We staan geen nieuwe landaanwinning (eilanden) toe in het IJsselmeergebied, behalve voor overstroombare natuur en om te voldoen aan de Natura 2000-doelen en KRW. Partijen houden hier vanaf heden rekening mee en het Barro of de BKL onder de Omgevingswet¹¹ wordt hierop in 2026 aangescherpt. Bestaande vergevorderde afspraken over uitbreidingsprojecten worden gerespecteerd. De voorwaarden voor buitendijks bouwen op het bestaande land worden aangescherpt.

Maatregel 1.1.21.			
We monitoren bestaande regels voor buitendijks bouwen rond het IJsselmeergebied. Het Barro, of BKL onder de Omgevingswet, wordt in 2026 aangepast, volgend op de herijking van de Deltabeslissingen Zoetwater en IJsselmeergebied. Over de bestaande vergevorderde afspraken gaan we met de betrokken partijen in gesprek.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Evaluatie regels voor bouwen in het IJsselmeergebied, opstellen beleidskader en aanpassen huidige regelgeving	Omgevingsverordening, omgevingsplan	Beleidsregel Aanpassing Rijksinstructieregels bouwfuncties IJsselmeergebied Bkl	Q4 2026
Toelichting: De huidige regelgeving (nu Barro, onder de Ow het Bkl) gaat reeds uit van niet bouwen, m.u.v... Het Bkl wordt aangescherpt. Tevens wordt onderzocht of het daarnaast wenselijk is beleidsregel op te stellen.			

Structureerbare keuze 10

We staan in de uiterwaarden (die vallen onder de Beleidslijn grote rivieren) geen nieuwe bebouwing meer toe. Daarmee maken we onze rivieren klimaatrobuuster en voorkomen we toenemende schade. Partijen houden hier vanaf heden rekening mee. Er wordt onderzocht hoe de Beleidslijn grote rivieren (Bgr) wordt aangescherpt. Dit is niet van toepassing op ontwikkellocaties, waar met het Rijk reeds bestuurlijke (beleids)afspraken over zijn gemaakt.

Maatregel 1.1.20.			
We staan in de uiterwaarden (die vallen onder de Beleidslijn grote rivieren) geen nieuwe bebouwing meer toe. Partijen houden hier vanaf heden rekening mee en de Beleidslijn grote rivieren wordt hierop aangescherpt en geëvalueerd hoe dit kan.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Nieuwe Beleidslijn Grote Rivieren	Omgevingsvergunningen RWS	Beoordelingsregels Bkl Beleidsregels Aanscherpen Bgr 'niet bouwen uiterwaarden' <ul style="list-style-type: none">Bij deze aanscherping wordt gekozen voor een gefaseerde aanpak, waarbij de eerste wijzigingen in het waterspoor (Bgr) in april 2024 en de rest van de wijzigingen uiterlijk begin 2025 in werking treden. De wijzigingen in het ruimtelijk spoor treden begin 2026 in werking (dit vanwege een langere doorlooptijd van de besluitvorming)De eerste stap in deze gefaseerde aanpak is om artikel 6, onderdeel e, van de Bgr versneld te laten vervallen, per 1 april 2024. waarmee niet-riviergebonden activiteiten in het stroomvoerend regime niet meer kunnen worden vergund.	Q4 2026 Q3 2024 Q2 2024
Toelichting:			

Maatregel 1.1.22.

Op basis van het Programma onder de Omgevingswet Integraal Riviermanagement, komen er vanaf 2023 nieuwe projecten voor rivierverruiming, aanpassingen van de ruimtelijke reserveringen en maatregelen om de bodemerrosie in de rivieren tegen te gaan. Dit heeft ook positieve effecten op de watertoevoer naar het IJsselmeergebied.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Bekendmaking programma IRM	-	-	Q4 2023
Realisatie van meer ruimte langs de rivieren voor extra afvoercapaciteit en waterberging	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Rijksinstructieregels Bkl	
Herijking Deltaprogramma	Waterschapsverordening	Rijksinstructieregels Bkl	Q4 2027
Ontwikkelen indicatieve kaart in Nota Ruimte	Nota Ruimte	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Toelichting:			

Structurende keuze 11

We actualiseren de huidige reserveringszones rond primaire waterkeringen (dijken en kust). Daarmee reserveren we ruimte voor toekomstige dijk- en kustversterkingen, en maken ze zo blijvend mogelijk. Ruimtelijke plannen en instrumenten van de gemeenten en provincies worden hierop aangepast. Dit pakken we in 2023 samen met de waterschappen, provincies en gemeentes op.

Maatregel 1.1.23.

Samen met waterschappen, provincies en gemeenten ontwikkelen we toekomstbestendige profielen van vrije ruimte.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Definiëren van profielen van vrije ruimte waterkeringen	Aanpassing in Nationaal Waterprogramma en Nota Ruimte Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken Met Rijksinstructieregels handreiking Watertoets opnemen in Bkl Met Rijksinstructieregels profielen opnemen in Bkl	Q3 2024 Q4 2026 Q4 2026
Toelichting: Plan van aanpak in concept klaar.			

Structureerende keuze 12

We verzoeken provincies, waterschappen en gemeenten zowel op dijken de biodiversiteit te bevorderen, als binnendijks naar ruimte te zoeken voor natuurlijke achteroevers (PAGW en NPLG). Hiermee zorgen we voor robuuste watersystemen.

Maatregel: zie structureerende keuze 12			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Samen met provincies, waterschappen en gemeenten over het zowel op dijken bevorderen van biodiversiteit, als binnendijks naar ruimte te zoeken voor natuurlijke achteroevers (PAGW en NPLG).	-	Bestuurlijke afspraken	
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's	Provinciaal beleid en omgevingsverordening, omgevingsplan -Waterschapsbeleid/-verordening	Bestuurlijke afspraken	
Toelichting: Afzien van dwingende juridische borging.			

Structureerende keuze 13

We reserveren de 5% tot 10% van diepe polders voor waterberging, bij voorkeur de diepste delen. We voorkomen hiermee wateroverlast als gevolg van aanhoudende regenval of piekbuien. Hier is geen nieuwe bebouwing toegestaan, tenzij het niet ten koste gaat van het waterbergend vermogen.

Maatregel: zie structureerende keuze 13.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in NOVEX/PPLG's	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsplannen, Waterschapsverordening, Omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Koppelen aan regionale stresstest-aanpak (zie maatregel 1.1.10.)	-	-	-
Handreiking watertoets	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken Met Rijksinstructieregels handreiking Watertoets opnemen in Bkl Rijksinstructie	Q4 2023 Q4 2026
Toelichting:			

Structureerende keuze 14

We staan kustuitbreiding vooralsnog niet toe. Hiermee voorkomen we onnodige druk op onze zandvoorraad, die cruciaal is om de kust orde te houden met het oog op zeespiegelstijging.

Maatregel: zie structureerende keuze 14.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Onderzoek naar de toekomstige zandvraag en de borging van de beschikbaarheid van voldoende zand	Afhankelijk van de uitkomst: Omgevingsverordening, Omgevingsplan Nationaal Waterprogramma (Partiële herziening) Programma Noordzee	Rijksinstructieregel Bkl over inhoud omgevingsverordeningen en omgevingsplannen m.b.t. kustgebied	Q4 2026 Q2 2028
Toelichting: Toestemming is al geregeld in Bal.			

1.2 Bodem

Structureerende keuze 15

We versterken de regie op de inrichting van de ondergrond. Daarmee bereiken we een efficiënte inrichting ervan, zodat ontwikkelingen als woningbouw en energietransitie mogelijk worden gemaakt zonder de bodem aan te tasten. Rijk en gemeenten ontwikkelen hiervoor een gezamenlijk instrument.

Maatregel 1.2.1.			
Het ruimtelijk ordenen van de ondergrond wordt verplicht gesteld voor zowel de Rijksoverheid als gemeenten en provincies. Voor het bevorderen van de regie in de ondergrond ontwikkelen Rijk en gemeenten een gezamenlijk instrument. In eerste instantie gaat het om het ruimtegebruik in de bovenste 500 meter van de ondergrond. Voor de diepe ondergrond (dieper dan 500 meter) brengen EZK en IenW samen de toekomstige ontwikkelingen in beeld (bijvoorbeeld voor de energietransitie, energiehoofdstructuur en waterstofopslag), zodat ook de diepe ondergrond toekomstbestendig wordt ingericht. Hiermee wordt schade aan natuurlijke bodemschatten zoals grondwatervoorraden voorkomen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Hoofdstructuurkaart ondergrond voor nota Ruimte	Toevoeging aan Nota Ruimte	-	Q3 2024
Opstellen programma	Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater	Rijksinstructieregels Bkl, uitwerking omgevingsverordening en omgevingsplan	Q1 2025 Q4 2026
Toelichting: Verplichting om ordening ondergrond voor provincies en gemeenten wordt uitgewerkt en geborgd omgevingsverordening en omgevingsplan. Dit wordt uitgewerkt in het programma Bodem Ondergrond met als mijlpalen vaststellen Notitie Reikwijdte en detailniveau in Q3 2024 en het definitieve programma is beoogd voor begin 2025.			

Maatregel 1.2.2.

Het Rijk geeft vanuit de NOVI het afwegingsprincipe functiecombinaties boven enkelvoudig gebruik mee, als die op termijn vol te houden zijn (4D ruimtelijke ordening).

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Start verkenning naar afwegingsprincipe	Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater Omgevingsvisie van provincie en gemeente. Omgevingsverordening en Omgevingsplan (eventueel omgevingswaarde in omgevingsprogramma)	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q2 2024 Q4 2026
Handreiking Bodem en Ondergrond	Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater	Bestuurlijke afspraken Omgevingsvisie van provincie en gemeente. Omgevingsverordening en Omgevingsplan (eventueel omgevingswaarde in omgevingsprogramma)	Q4 2024

Toelichting: Naast een handreiking wordt samen met provincies en gemeenten gekeken naar toepasbare regels, zodat het afwegingsprincipe in het instrumentarium kan worden geborgd.

Maatregel 1.2.3.

Er worden bestuurlijke afspraken gemaakt met provincies en gemeenten over een paragraaf bodem en ondergrond in omgevingsvisies waarin de toekomstige inrichting van de ondergrond wordt beschreven. Voor 2030 wordt samen met gemeenten en kennispartijen de ondergrond in kaart gebracht en wordt gewerkt aan een volwaardige afweging van bodem en ondergrond in Omgevingsplannen. Hetzelfde geldt voor provincies wat betreft de omgevingsverordening, in verband met de provinciale rol op het gebied van grondwater en regie op open warmte- en koudeopslag.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-

Toelichting:
Zie maatregel 1.2.1.

Maatregel 1.2.4.

Provincies, gemeenten en waterschappen stellen gezamenlijk gebiedsgerichte programma's bodem en ondergrond op waarin de doelen uit het Nationale Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater worden vertaald.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-

Toelichting:
Zie maatregel 1.2.1.

Structureerende keuze 16

We streven bij verstedelijking en infrastructuur naar zo efficiënt mogelijk gebruik van ruimte, dekken de bodem zo min mogelijk af en herstellen de bodem waar mogelijk. Zo behouden we waardevolle organisch rijke landbouw- en natuurbodems en blijft de sponswerking van de bodem behouden. Samen met gemeenten en provincies zetten we in op beperking van onnodig landgebruik.

Maatregel: ontbreekt			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie maatregel 1.2.5.			

Structureerende keuze 17

We sturen ook in bestaand bebouwd gebied op vermindering van onnodige bodemafdekking. De verstedelijkte omgeving wordt beter leefbaar als er minder hitte-stress is of wateroverlast tijdens piekbuien. Dit bereiken we door de bodem te herstellen en in te zetten op stedelijk groen.

Maatregel 1.2.5.			
Provincies passen de Ladder Duurzame Verstedelijking toe. Daarnaast verkennen we of aanvullend instrumentarium nodig is om bodemafdekking te verminderen, zowel in bestaand stedelijk gebied als bij nieuwbouw. Daarbij is bescherming van waardevolle onafgedekte bodems een belangrijk uitgangspunt.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Verkenning naar aanvullend instrumentarium nodig is om bodemafdekking te verminderen, zowel in bestaand stedelijk gebied als bij nieuwbouw	Nota Ruimte, PPLG's	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregels in Bkl	Q2 2024 Q4 2026
Toelichting:			

Structureerende keuze 18

We behouden ook voor de toekomst waardevolle landbouwgronden. Dit doen we door maatregelen uit te werken voor het beheer van landbouwgronden op het gebied van materieel, nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen etc. Vanuit het Nationaal Programma Landbouwbodems trekken we samen met kennispartijen, de agrarische sector en de ketenpartijen op. Dit wordt in het Nationaal Strategisch Plan¹⁵ verankerd.

Maatregel 1.2.6.			
Het Rijk stuurt met het Nationaal Programma Landbouwbodems aan op een duurzaam bodembeheer van landbouwbodems. Dit werken we uit samen met kennis- en onderzoeksinstituten, ketenpartijen in de voedselproductie, regionale overheden en agrarische partijen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q4 2023
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsplannen, Waterschapsverordening, Omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Plan van aanpak vitale bodems	Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater Nationaal Programma Landbouwbodems Provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies	Bestuurlijke afspraken Rijksregels Bal/Rijksinstructieregels Bkl	Q4 2024 Q4 2029
Monitoring	-	-	volgt
Toelichting:			

Structureerende keuze 19

We gaan bodemverstoring door ontgraving tegen en hergebruiken grond hoogwaardig. Daarmee behouden we gezonde en vitale bodems. Samen met provincies en waterschappen start het Rijk hier als opdrachtgever zelf pilots voor.

Maatregel 1.2.7.			
Het ruimtelijk ordenen van de ondergrond wordt verplicht gesteld voor zowel de Rijksoverheid als gemeenten en provincies. Voor het bevorderen van de regie in de ondergrond ontwikkelen Rijk en gemeenten een gezamenlijk instrument. In eerste instantie gaat het om het ruimtegebruik in de bovenste 500 meter van de ondergrond. Voor de diepe ondergrond (dieper dan 500 meter) brengen EZK, IenW en IPO samen de toekomstige ontwikkelingen in beeld (bijvoorbeeld voor de energietransitie, energiehoofdstructuur en waterstofopslag), zodat ook de diepe ondergrond toekomstbestendig wordt ingericht. Hiermee wordt schade aan natuurlijke bodemschatten zoals grondwatervoorraden voorkomen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Plan van aanpak met concept- voorkeursvolgorde	-	-	Q2 2024
Vaststellen van landelijk geldende voorkeursvolgorde voor afgraven	Omgevingsverordening, Omgevingsplan	Rijksregels Bal	Q4 2027
Toelichting:			

Maatregel 1.2.8.

De Rijksoverheid geeft het goede voorbeeld door in de opdrachtverlening voor grondverzet de voorkeursvolgorde voor grondgebruik te borgen. Hier worden pilots voor gestart (2023-2025). Daarin wordt onder meer ervaring op gedaan met de impact van deze volgorde op het civiel-technisch werk bij de ontwikkeling en het beheer van infrastructurele netwerken. Hierna wordt samen met decentrale overheden verkend hoe dit centraal vorm gegeven kan worden.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Plan van aanpak	-	-	Q2 2024
Uitvoeren en evalueren pilots	-	-	Q4 2024
Toelichting: Pilots hangen samen met maatregel 1.2.7.			

Structurerende keuze 20

We herijken de aanpak van bestaande en diffuse bodemverontreiniging. Dit doen we om de risico's voor mens en milieu te beperken. Hiervoor is een gebiedsgerichte aanpak nodig, omdat geheel saneren praktisch vaak geen optie is.

Maatregel 1.2.9.

IenW herijkt de bestaande aanpak van bodemverontreiniging in het licht van de grote veranderingen van klimaatverandering tot woningbouw. Hierbij is er aandacht nodig voor:

- (a) drinkwater; we willen voorkomen dat (resterende) bodemverontreinigingen een bedreiging kunnen vormen voor grondwater bestemd voor drinkwaterproductie of permeatie van drinkwaterleidingen.
- (b) de opwarming van de ondergrond, omdat dit nadelige effecten heeft op de kwaliteit van de ondergrond en ecologie. Provincies en gemeenten zien toe op voldoende scheiding van drinkwaterleidingen, warmtenetten en clusters van energiekabels.
- (c) de bodemaspecten in vergunningverlening, toezicht en handhaving die in lijn met de aanbevelingen van de commissie Van Aartsen worden versterkt. Zo is een vergunningssystematiek voor ondiepe warmtewinning voor bodemenergiesystemen voor de ondiepe ondergrond (tot 500 m) minder goed gewaarborgd dan voor de diepe ondergrond onder de mijnbouwwet.
- (d) voor de gebiedsgerichte aanpak van bestaande bodemverontreiniging ten behoeve van (her)ontwikkeling. Doordat we meer gebieden en meer ruimte (ook ondergronds) innemen, zal bij een (her)ontwikkeling soms verdere sanering van aanwezige bodemverontreiniging nodig zijn.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Opstellen toekomstvisie 2025	Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater Nationaal Milieuprogramma	-	Q4 2024
Herijking o.b.v. plan van aanpak	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Samenwerkingsafspraken Bodem	Q4 2025
Werklijst/maatregelen in uitvoeringsplan			Q2 2026
Regeling SPUK Bodem	Regeling (2 jaarlijks evalueren in Ambtelijk overleg bodem en indien nodig actualiseren))	Samenwerkingsafspraken Bodem	2024, 2026, 2028, 2030
Rijksregeling drugsproblematiek	Regeling samen met JenV	-	Q1 2025

Toelichting:

Het plan van aanpak bodemherstel gaat uit van drie stappen die (gedeeltelijk) parallel worden uitgevoerd:

1. Een kader met uitgangspunten dat leidend is bij het opstellen van beleid en maatregelen (o.a. adv een visie).
2. De herijking van de aanpak van bodemverontreiniging en verbreding van bodemsanering naar bodemherstel rekening houdend met ecologische en fysische componenten.
3. Het uitwerken van maatregelen, parallel en iteratief met 1 en 2. Het te hanteren instrumentarium wordt grotendeels bepaald in stap 2 op basis van de uitkomsten van stap 1. Lopende maatregelen en no-regret maatregelen worden gelijk uitgevoerd. Maatregelen die fundamentele beleidswijzingen inhouden worden in 2026 opgeleverd, kunnen in 2027 worden vastgesteld en daarna worden geïmplementeerd.

Versterking VTH maakt geen onderdeel uit van de aanpak van bodemverontreiniging zelf. Wel is een goed functionerend VTH-stelsel belangrijk voor het voorkomen van verontreiniging en een belangrijk element in het toekomstgericht omgaan met restverontreinigingen uit ons industrieel verleden (SK 19.). Overigens wordt in 2024 geïnventariseerd of los van de lopende inspanningen zoals het IPB VTH aanvullende acties noodzakelijk zijn vanuit bodem.

Ad b. en c.: maatregelen regie op ruimtelijke ordening ondergrond zie maatregel 1.2.1.

Maatregel 1.2.10.

Deze concrete maatregelen worden nader uitgewerkt met provincies en gemeenten, omdat de verantwoordelijkheid hier ligt en keuzes afhankelijk zijn van het gebiedstype.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-

Toelichting: Zie 1.2.9.



2. Bebouwd gebied

Structurende keuze 21

We maken de risico's van overstromingen, wateroverlast, bodemdaling en drinkwaterbeschikbaarheid sturend bij de locatiekeuze en inrichting van woningbouw. Hiermee voorkomen we dat we nieuwbouw gaan realiseren op locaties waar we later spijt van gaan krijgen. Provincies nemen in hun ruimtelijke arrangementen het (concept) richtinggevend kader mee.

Maatregel 2.0.1.			
Het richtinggevend kader locatiekeuze woningbouw wordt samen met mede-overheden verder ontwikkeld. Provincies nemen vooruitlopend op het kader het water en bodem belang mee bij hun ruimtelijke arrangementen, door gebruik te maken van het concept kader dat dit jaar beschikbaar komt.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Publiceren ruimtelijk afwegingskader	Nota Ruimte Omgevingsvisie, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken in Bestuursakkoord Water Rijksinstructieregels in Bkl	Q3 2024 Q4 2026
Ruimtelijk afwegingskader koppelen aan handreiking weging waterbelang	Nota Ruimte Omgevingsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken in Bestuursakkoord Water Rijksinstructieregels in Bkl	Q3 2024 Q4 2026
Formuleren omgevingswaarde voor weging waterbelang (ter versterking van de watertoets)	Omgevingsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken in Bestuursakkoord Water Rijksinstructieregels in Bkl	Q3 2024 Q4 2026
Verkennen inzet Plan MER (systeem MER) in programma	-	-	Q3 2024
Verkennen mogelijkheden ladder duurzame verstedelijking	Omgevingsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken in Bestuursakkoord Water Rijksinstructieregels in Bkl	Q3 2024 Q4 2026
Ontwikkelen provinciale normen	Omgevingsverordening	Bestuurlijke afspraken in Bestuursakkoord Water Rijksinstructieregels in Bkl	Q3 2024
Toelichting: Het ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving is de nieuwe naam die bij externe communicatie gehanteerd zal worden.			
Maatregel 3.1.3.			
IenW ontwikkelt samen met BZK en in overleg met decentrale overheden een afwegingskader voor locatiekeuze woningbouw, omdat slappe, bodemdalingsgevoelige grond extra eisen stelt aan woningbouwontwikkeling. Zo zorgen we ervoor dat de kosten niet afgewenteld worden op overheden (onderhoud openbare ruimten en infrastructuur) of de toekomst (schade aan funderingen).			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie maatregel 2.0.1.			

Structureerende keuze 22

We benutten locaties waar in de toekomst ruimte nodig is voor waterberging, rivierafvoer en toekomstige dijkversterkingen niet (meer) voor bebouwing.

Maatregel 2.0.1.

Het richtinggevend kader locatiekeuze woningbouw wordt samen met mede-overheden verder ontwikkeld. Provincies nemen vooruitlopend op het kader het water en bodem belang mee bij hun ruimtelijke arrangementen, door gebruik te maken van het concept kader dat dit jaar beschikbaar komt. (I.r.t SK 22: 'nee, tenzij'-beleid voor bebouwing.)

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie 1.1.23.			



Structureerende keuze 23

We passen de maatlat voor een klimaatadaptieve en natuurinclusieve bebouwde omgeving toe. Daarmee ontwikkelen we gebieden klimaatbestendiger.

Maatregel 2.0.2.			
We gebruiken bij nieuwe gebiedsontwikkelingen zoveel mogelijk de landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving. Deze maatlat is december 2022 voorzien en wordt vooruitlopend op (wettelijke) borging door verschillende overheden toegepast.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Verkennen van wijze waarop de in april 2023 als handreiking gepubliceerde maatlat landelijk juridisch geborgd kan worden	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken vooruitlopend op juridische borging (o.a. via richtlijn toekomstbestendige woningbouw en omgeving)	Q2 2024
Stimuleren decentrale borging		Discussie over wijze van juridische borging onder de Omgevingswet, volgt uit de resultaten van de verkenning naar de mogelijkheden voor juridische borging en het Beleidskompas.	loopt
Toelichting: Besluit borging maatlat 2024.			

Structureerende keuze 24

We sturen als overheden op zo min mogelijk afdekking van de bodem. Daarmee behouden we buiten het bebouwd gebied goede landbouwgrond, reduceren we hittestress en bevorderen we waterinfiltratie binnen het bebouwd gebied. We werken dit samen met provincies en gemeenten uit en zetten in de ladder duurzame verstedelijking in op minder netto landgebruik.w

Maatregel 2.0.4. (zie ook SK 17 maatregel 1.2.5.)			
Provincies passen de Ladder Duurzame Verstedelijking toe. Daarnaast verkennen we of aanvullend instrumentarium nodig is om bodemafdekking te verminderen, zowel in bestaand stedelijk gebied als bij nieuwbouw. Daarbij is bescherming van waardevolle onafgedekte bodems een belangrijk uitgangspunt.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie structureerende keuze 17.			

3. Gebieden

3.1 Laagveengebieden

Structurende keuze 25

We bewegen toe naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied. Hiermee wordt bereikt dat bodemdaling wordt geminimaliseerd en uitstoot broeikasgassen wordt gereduceerd. Dit wordt in NPLG gebiedsprocessen door alle betrokken partijen samen uitgewerkt.

Maatregel 3.1.1.

Onder leiding van de provincies en samen met de agrarische sector en andere betrokken partijen wordt bepaald wat en wanneer nodig is om de grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld te realiseren en de ambities van CO₂-reductie en vertraging van bodemdaling in 2030 te kunnen behalen.

Maatregel 3.1.5.

In het kader van het NPLG worden bestuurlijke afspraken met de decentrale overheden gemaakt waarin deze maatregelen op het gebied van oppervlaktewaterpeilen, bergingscapaciteit van water en sponswerking van de bodem, indicatoren voor het adagium 'functie volgt peil' en duurzaam bodembeheer gebiedsgericht worden opgenomen. Deze afspraken moeten minimaal voldoen aan de klimaatdoelstelling zoals voor 2030 voor het veengebied zijn vastgelegd, maar zullen ook een doorkijk bieden voor de periode na 2030. Het is van belang een balans te vinden tussen de gebiedsspecifieke behoeften en de mogelijkheden van het nationaal watersysteem, om het bodem- en watersysteem in de veengebieden duurzaam in evenwicht te brengen.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, waterschapsverordening omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregels in Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Aanpassen handreiking peilbesluit	Peilbesluit, omgevingsplan	Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2026
Herijking deltabeslissing Zoetwater. Bepalen aanvoer vanuit Hoofdwatersysteem (HWS) tbv. verminderen bodemdaling en CO ₂ emissies in veengebieden.	Herijking Deltabeslissing Zoetwater Nationaal Waterprogramma	Bestuurlijke afspraken Verduidelijking handleiding verdringingsreeks.	Q4 2024 Q3 2026 2028
Toelichting:			

Structureerende keuze 26

We minimaliseren de aanvoer van gebiedsvreemd water. Daardoor houden we zoveel mogelijk zoetwater beschikbaar voor peilopzet en tegengaan van verzilting. De provincies en waterschappen maken in gebiedsprocessen ruimte voor het vasthouden en bergen van zoveel mogelijk gebiedseigen water. Met name in perioden van droogte zal externe aanvoer toch nodig blijven.

Maatregel 3.1.2.			
Provincies en waterschappen komen, samen met andere betrokkenen, binnen deze gebiedsspecifieke aanpak met voorstellen hoe watervraag en -aanbod in laagveengebieden moeten worden opgepakt.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Provinciale omgevingsvisie en waterprogramma Peilbesluit	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Afspraken over waterbeschikbaarheid ihkv Herijking deltabeslissing Zoetwater.	Herijking Deltabeslissing Zoetwater Nationaal Waterprogramma	Bestuurlijke afspraken Verduidelijking handleiding verdringingsreeks.	Q4 2024 Q3 2026 2028
Toelichting: Financiële prikkel NPLG.			

Structureerende keuze 27

We beheren onze landbouwgronden duurzaam. In aanvulling op structureerende keuze 18 voorkomen we hiermee onomkeerbare oxidatie van veen en behouden we ook voor de toekomst waardevolle landbouwgronden. We werken maatregelen voor beheer van landbouwgronden op het gebied van materieel, nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen etc. uit. Het Rijk vraagt provincies stevig in te zetten op het behoud van grasland.

Maatregel 3.1.4.			
Het Rijk vraagt provincies stevig in te zetten op behoud van grasland danwel overstap op natte teelten. Een goed voorbeeld is de milieuverordening van de provincie Noord-Holland waar dergelijke voorwaarden via het ruimtelijke plan zijn opgenomen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk op het behoud grasland	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregels in Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting:			

3.2 Verzilte kustgebieden

Structurende keuze 28

Het Rijk en waterschappen zetten zich in voor aanvoer van zoetwater, maar kunnen geen nieuwe maatregelen garanderen om verziltende gebieden te voorzien van zoetwater van elders. Omdat de aanvoer van extra (schaars) zoetwater van buiten het gebied niet altijd en overal kan worden gegarandeerd, zal er op termijn vaker sprake zijn van tijdelijke en regionale verzilting.

Maatregel 1.2.11. (koppelt aan SK 1)			
Verzilting via spui- en schutsluizen in de Afsluitdijk wordt verminderd. Zo besparen we zoet water, want hierdoor hoeft minder doorgespoeld te worden.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie SK 1 m.b.t. verzilting.			
Maatregel 3.2.2.			
Er wordt in 2026 een besluit genomen over de zoetwaterverdeling tussen de regio's in het kader van de herijking van de Deltabeslissing Zoetwater.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Herziening Deltabeslissingen met zoetwaterdoelen	Deltaprogramma Nationaal Waterprogramma	Toepassing actualisatieplicht uit Omgevingswet van beleid en regels	Q2 2026 Q2 2028
Toelichting:			
Maatregel 3.2.3.			
Waterbeheerders agenderen in gebiedsprogramma's de problematiek van verzilting en werken uit op welke wijze in hun gebied met verzilting op termijn kan worden omgegaan.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk op het behoud grasland	Omgevingsverordening, waterschapsverordening, omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregels in Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting:			
Maatregel 3.2.4.			
In de volgende Stroomgebiedsbeheerplannen (2028-2033) vraagt de relatie tussen verzilting en waterkwaliteit extra aandacht, omdat op termijn de haalbaarheid van de nu op zoetwater gebaseerde ecologische doelstellingen van de KRW in het gedrang komen als gevolg van toenemende verzilting. Dat geldt ook voor de Natura 2000-doelen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Tussentijdse aanpassing Stroomgebiedsbeheerplannen	Nationaal Waterprogramma	Toepassing actualisatieplicht uit Omgevingswet van beleid en regels	Q2 2028
Toelichting:			

Structureerende keuze 29

We vragen alle watergebruikers rekening te houden met en zelf maatregelen te nemen om beter bestand te zijn tegen periodes van extreme droogte, watertekorten en verzilting.

Maatregel 3.2.1.

Met het watergebruik en het landgebruik wordt geanticipeerd op de toename van de verzilting.

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in PPLG's.			
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk op het behoud grasland			
Toelichting: Borgen door data en kennis.			

3.3 Hoge zandgronden

Structureerende keuze 30

We houden water langer vast en voeren het minder snel af. We herstellen daarmee de sponswerking van de bodem en bereiken een robuust grondwatersysteem. Dit wordt in gebiedsprocessen geborgd.

Maatregel: zie structureerende keuze 30

Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie SK 7 onder maatregel 1.1.12.			

Structureerende keuze 31

We verhogen de grondwaterpeilen met mogelijk 10 cm tot 50 cm. Daardoor wordt op de hoge zandgronden verdroging bestreden. Omdat het hier maatwerk betreft, wordt dit in gebiedsprocessen verder uitgewerkt.

Maatregel 3.3.3.			
Provincies nemen in gebiedsprogramma's maatregelen op om het grondwaterpeil te verhogen en de ontwatering te verminderen. Dit kan bijvoorbeeld door het verondiepen of dempen van sloten, het verhogen van sloot- en beekpeilen, het afkoppelen van bebouwd gebieden de verbetering van de bodemstructuur.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
Provincies verzoeken tot uitwerking in .PPLG's.	Omgevingsverordening, Waterschapsverordening, Omgevingsplan	Bestuurlijke afspraken	Q3 2024
Tussentijdse toetsadviezen van het Rijk	Omgevingsplannen, Waterschapsverordening, Omgevingsvergunningen	Bestuurlijke afspraken Rijksinstructieregel Bkl	Q4 2024 Q4 2026
Toelichting: Gedaan.			

Structureerende keuze 32

In de gebiedsprocessen zetten we in op grootschalig herstel van beekdalen op zandgronden voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Hiermee halen we niet alleen de doelen voor de waterkwaliteit (vanuit de KRW en de Nitraatrichtlijn) maar kunnen we ook andere doelstellingen realiseren (zoals natuur, groenblauwe dooradering en waterberging).

Maatregel 3.3.1.			
Provincies werken in gebiedsprogramma's de maatregelen uit om doelen voor waterkwaliteit (vanuit de KRW en de Nitraatrichtlijn) te halen. Het betreft de gebiedsgerichte invulling van maatregelen die voortvloeien uit het addendum bij het 7e Actieprogramma en het grootschalig herstel van beekdalen.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie SK 5 onder maatregel 1.1.16.			
Maatregel 3.3.2.			
Beekdalherstel wordt ook ingezet voor andere opgaven, zoals waterberging, de bossenstrategie, groenblauwe dooradering en vertraging van de waterafvoer in de zomer naar lager gelegen gebieden. Uitgangspunt daarbij zijn bufferstroken van 100-250 meter aan beide zijden van de beek. Dit vergt regionaal maatwerk in de gebiedsprocessen, met doelbereik voor KRW en Nitraatrichtlijn als uitgangspunt. In deze gebiedsprocessen is er plaats voor slim agrarisch gebruik waar mogelijk.			
Concrete stappen	Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus	Borging van de doorwerking	Agendering
-	-	-	-
Toelichting: Zie SK 5 onder maatregel 1.1.16.			

Structurende keuze 33

We beperken de grondwateronttrekkingen rond Natura 2000-gebieden. Daarmee voorkomen we verdroging deze gebieden. Dit wordt in de gebiedsprocessen uitgewerkt.

Maatregel 3.3.4.

Provincies nemen maatregelen op in gebiedsprogramma's om het grondwatersysteem rond natuurgebieden voor 2027 te herstellen. Dit kan bijvoorbeeld worden bereikt door gebiedsgericht grondwaterbeschermingszones aan te leggen, het grondwaterpeil te verhogen, geen nieuwe onttrekkingen toe te staan in grondwaterwingebieden en in- en nabij Natura 2000-gebieden (afhankelijk van de hydrologische situatie indicatief 1 km zone tenzij onderbouwd anders geschikt) en bestaande onttrekkingen in dit gebied te heroverwegen om het effect op de natuur te verminderen. In gebiedsgerichte processen kunnen hier volgens het principe 'comply or explain' ook afwegingen worden gemaakt waarbij het beëindigen van grondwateronttrekkingen door stoppers ruimte biedt voor bestaande en/of nieuwe gebruikers.

Concrete stappen

Doorwerking (instrumenten) in de beleidscyclus

Borging van de doorwerking

Agendering

Toelichting:

Zie SK 2 onder maatregel 1.1.2 (vertalen in grondwaterplafond).



Colofon

Dit is een publicatie van:
ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Datum Mei 2024
Opmaak Tappan



Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat